Osastonjohtaja, käräjätuomari Marika Siiki
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus

Asiantuntijalausunto
9.11.2023

IUKO/4444/2023

Eduskunnan lakivaliokunta

Asia:

Kirjallinen asiantuntijalausunto

U 62/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kaupallisissa toimissa tapahtuvien maksuviivästysten torjumisesta kirjelmä eduskunnalle.

Aluksi

Euroopan komissio on antanut 12 päivänä syyskuuta 2023 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi kaupallisissa toimissa tapahtuvien maksuviivästysten torjumisesta (COM(2023) 533 final/2 jälj. maksuviivästysasetus). Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden kirjallista asiantuntijalausuntoa asiaa käsittelevästä Valtionneuvoston kirjelmästä.

Maksuviivästysasetuksella pyritään puuttumaan neuvotteluvoiman epätasapainoon pienten ja keskisuurten yritysten ja suuren velallistahon välillä, ja sen tavoitteena on parantaa eri toimijoiden (viranomaiset, suuret yritykset ja pk-yritykset) maksukuria sekä suojella kaikenkokoisia yrityksiä maksuviivästysten negatiivisilta vaikutuksilta kaupallisissa toimissa.

Käräjäoikeus toteaa, että Valtioneuvosto on ansiokkaasti kiinnittänyt ehdotuksen ongelmallisiin kohtiin huomiota. Käräjäoikeus esittää asiassa seuraavat tarkemmat huomiot lainsoveltajan näkökulmasta.

Asetusehdotuksesta

Asetuksen kohde ja määritelmät

Asetusehdotuksen on tarkoitus koskea kaikkia elinkeinonharjoittajia ja hankintayksiköiden välisiä liiketoimia. Tältä osin käräjäoikeus huomauttaa, että kuvattu lainsäädäntöratkaisu johtaa siihen, että säännöksiä sovelletaan molempiin suuntiin eli tilateisiin, joissa pk-yritys on velkoja ja suuryritys velallisena ja joissa pk-yritys on velallinen ja suuryritys velkoja, jolloin ei voida välttyä siltä ajatukselta, että ehdottomat säännökset voivat koitua myös pk-yritysten vahingoksi.

Viivästyskorko ja sen korkokanta sekä maksuaikataulut

Ehdotuksen mukaan viivästyskorko erääntyisi automaattisesti ilman maksumuistutusta eikä siinä enää puhuttaisi oikeudesta viivästyskorkoon. Huomionarvoista on se, että velkoja ei enää voisi luopua oikeudestaan saada viivästyskorkoa maksuviivästyksen johdosta.

Käräjäoikeus pitää erityisesti velkojan sopimusvapautta rajoittavaa muotoilua, jonka mukaan viivästyskorosta luopuminen ei olisi mahdollista, ongelmallisena pk-yritysten kannalta, jos he ovatkin velallisen asemassa suuryritykseen nähden. Ehdotuksen ehdoton muotoilu tarkoittaisi ilmeisesti myös sitä, että asetuksen noudattaminen tulisi ottaa viran puolesta huomioon, mikä tuntuu vieraalle sopimusvapauden ja tuomioistuinten tutkimisvelvollisuuden kannalta.

Perintäkulujen korvaaminen

Ehdotuksen mukaan vakiokorvauksen määrää on tarkastettu ja se tulee maksaa jokaisesta yksittäisestä liiketoimesta, joka maksetaan myöhässä. Huomionarvoista on se, että velkoja ei enää voisi luopua oikeudestaan saada vakiokorvausta.

Tämän osalta voidaan viitata edellä selostettuihin ongelmakohtiin säännösten mahdollisista negatiivista vaikutuksista pk-yrityksiin, sopimusvapauden rajoittamiseen sekä viran puolesta tutkimiseen.

Riidattomien saatavien perintämenettelyt

Maksuviivästysdirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että velkoja voi muun muassa nopeutetun menettelyn avulla ja velan määrästä riippumatta saada täytäntöönpanoasiakirjan yleensä 90 kalenteripäivän kuluessa velkojan kanteen tai hakemuksen jättämisestä tuomioistuimelle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle, jos velkaa tai menettelyä ei ole miltään osin riitautettu. Huomionarvoista on, että asetusehdotuksessa ei ole sanaa ”yleensä”, minkä ajatellaan tarkoittavan sitä, että täytäntöönpanoasiakirja on aina saatava 90 kalenteripäivän kuluessa, jos artiklassa asetetut muut edellytykset täyttyvät.

Tämän osalta käräjäoikeus toteaa, että nykyisillä resursseilla ei ole mitään mahdollisuutta sitoutua ehdottomaan 90 kalenteripäivän aikaan. Ylipäätään mihinkään ehdottomaan aikarajaan ei voida sitoutua, koska oikeusjärjestyksemme vaatii kaikkien asioiden tiedoksiantoa tiettyjä säännöksiä noudattaen, jolloin asian ratkaiseminen ei ole yksinomaan tuomioistuimen omissa käsissä, vaan asianosaisen oma toiminta voi vaikuttaa siihen niin, ettei aikarajojen noudattaminen ole mahdollista.

Valvontaviranomaiset ja toimivalta

Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden olisi asetettava asetuksen täytäntöönpanosta vastaava kansallinen viranomainen tai kansalliset viranomaiset (valvontaviranomainen). Valvontaviranomaisen toimivalta ehdotetaan laajaksi.

Suomessa ei ole tällaista valvontaviranomaista, jolle nämä tehtävät luontevasti kuuluisivat. Viranomainen loisi aivan uudenlaisen toimijan oikeudenkäynteihin, joka puolestaan edellyttäisi laajempaa prosessisäännösten arviointia, jotta valvontaviranomaisen toiminta voitaisiin integroida nykyiseen oikeudenkäyntimenettelyyn. Ehdotuksen perusteella näyttäisi myös siltä, että valvontaviranomainen voisi velvoittaa velallisen suorittamaan viivästyskorkoa ja perintäkuluja, joka tarkoittaisi tuomiovallan siirtämistä valvontaviranomaiselle.

Ehdotuksen oikeusperusta ja suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

Asetusehdotuksessa keskeiset maksuehtoihin liittyvät seikat, kuten maksujen ja hyväksymis- ja tarkistusmenettelyn enimmäisaika, viivästyskorko ja vakiokorvauksen määrä olisivat suoraan sovellettavaa oikeutta. Asetusehdotuksessa on lisäksi säännöksiä valvontaviranomaisista, sovittelujärjestelmästä sekä luotonhallinta- ja talousosaamiskoulutuksen saatavuudesta. Nämä edellyttäisivät kansallista täytäntöönpanoa. Valtionneuvosto on puolestaan katsonut, että on tarpeen tarkastella, etteivät uudet velvoitteet mene pidemmälle kuin tavoitteiden saavuttamiseksi on tosiasiassa tarpeen.

Tältä osin käräjäoikeus katsoo, että Valtioneuvoston esittämän huoli on aiheellinen. Asetuksen suorasovellettavuus voi myös aiheuttaa epäselviä tilanteita asetuksen soveltamisessa etenkin, jos osa asetuksesta laitetaan kuitenkin kansallisesti täytäntöön.

Vaikutustenarviointi

Komissio arvioi muun ohella, että sovittelumahdollisuus säästäisi oikeudenkäyntikuluja ja saatavien perinnästä aiheutuvat kustannukset vähenisivät merkittävästi. Suurin osa yrityksiin vaikuttavista kustannuksista olisi kertaluonteisia. Toistuvat kustannukset taas kohdistuisivat pääasiassa niihin velallisiin, jotka saavat tällä hetkellä etua siitä, että ne tarkoituksella maksavat laskujaan myöhässä. Nämä kustannukset voidaan kuitenkin välttää kokonaan, jos velalliset maksavat laskunsa ajallaan.

Näiltä osin käräjäoikeus toteaa, että niiden asioiden osalta, jotka päätyvät käräjäoikeuden käsiteltäväksi, vaikutukset voidaan arvioida perustellusti erilaisiksi. Tuomioistuinsovitteluissa yllättävän usein oikeudenkäyntikulut, korkokulut ja perintäkulut kuitataan. Ehdotuksen mukaan näistä eristä ei voisi enää neuvotella yhtä vapaasti, millä voi olla vaikutusta sovitteluiden lopputulokseen. Lisäksi valtaosa käräjäoikeuksissa käsiteltävistä yrityssaatavia koskevista velkomusasioista koskevat suuryritysten velkomuksia pk-yrityksiltä. Näissä tilanteissa maksuviivästysten syyt ovat tavallisimmin likviditeettiongelmissa kuin siinä, että maksuviivästyksillä tavoiteltaisiin hyötyä muihin kilpailijoihin nähden, vaikka näinkin voi tapahtua.

Ehdotuksen arvioidaan edellyttävän muutoksia saatavien perinnästä annettuun lakiin (513/1999, jäljempänä perintälaki) ja korkolakiin (633/1982) maksuehtolain kumoamisen lisäksi. Kansallista toimeenpanoa edellyttäisivät myös mahdollisen uuden viranomaisen perustaminen tai tietyn jo olemassa viranomaisen tehtävien laajentaminen taikka viranomaisen toimivaltuuksien säätäminen. Huomionarvoista on, että ehdotus ei sallisi missään tilanteessa poiketa 30 päivän enimmäismaksuajasta.

Maksuaikojen lyhentymisen arvioidaan parantavan erityisesti laskuttajana olevien pk-yritysten maksuvalmiutta ja -kykyä vapauttamalla niiden omaa pääomaa ja siten vähentämällä niiden tarvetta turvautua ulkopuoliseen rahoitukseen. Lisäksi oletetaan, että valvontaviranomaisen mahdollisuus puuttua maksuviivästyksiin helpottaisi ennen kaikkea pk-yritysten asemaa, koska ne eivät joutuisi yksin toimimaan suuryritysvelallisia vastaan. Ehdotuksen mukaan se parantaisi sellaisten velallisten asemaa, jotka jo käyttävät enimmillään 30 päivän maksuaikoja, suhteessa sellaisiin yrityksiin, jotka käyttävät yli 30 päivän maksuaikoja. Velkojien arvioidaan hyötyvän automaattisesta viivästysseuraamusten maksuvelvollisuudesta.

Tällä hetkellä käräjäoikeudessa vireillä olevissa asioissa on vain harvoin kysymys kuvatun kaltaisesta tilanteesta, jossa pk-yritys velkoo suuremmalta yritykseltä saataviaan. Sen syynä voi olla se, etteivät pk-yritykset uskalla nostaa kanteita suuryrityksiä vastaan. Toisaalta vireillä olevissa yrityssaatavia koskevissa kanteissa on leimallisesti kysymys suurempien yritysten pk-yrityksiltä perimistä saatavista, joissa asetelma on päin vastainen. Sen vuoksi voidaan arvioida, että käräjäoikeusprosessiin joutuneiden pk-yritysten asema huononisi nykyisestään ehdotuksen toteutuessa.

Ehdotuksen arvioidaan myös johtavan siihen, että pakottava viivästysseuraamuksia koskeva sääntely estäisi nykyisen kaltaisen sopimisen saatavan takaisinmaksusta, millä voisi olla negatiivinen vaikutus saatavan onnistuneeseen perintään ja siten myös velkojan asemaan.

Tämä huoli vaikuttaa perustellulta ainakin niiden asioiden osalta, jotka ovat nykyisin käräjäoikeuden käsiteltävänä.

Ehdotuksessa lähdetään siitä, että asetuksen alaan kuuluvassa riidattomassa asiassa täytäntöönpanokelpoinen tuomio tulisi saada aina 90 päivän kuluessa kanteen vireilletulosta.

Tämän vaatimuksen täyttäminen edellyttäisi vaikutustenarvioinnin mukaan todennäköisesti lisäresurssitarpeita summaarisia asioita käsitteleviin tuomioistuimiin. Näkemykseen voidaan yhtyä, joskin sen lisäksi on todettava, että käsittelyaikoihin vaikuttavat muutkin seikat kuin resurssit kuten edellä todettu tiedoksiantoaika, johon tuomioistuimilla on vain rajallisesti vaikutusmahdollisuuksia.

Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin ja Valtioneuvoston kanta

Käräjäoikeus arvioi, että ehdotuksen suhdetta perus- ja ihmisoikeuksiin on arvioitu kattavasti. Ehdotuksen vaikutuksia tulee arvioida toimivallanjaon, julkisuusperiaatteen, omaisuuden suojan, yksityisyyden suojan, hyvän hallinon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta sopimusvapautta ja määräämisperiaatetta unohtamatta.

Valtioneuvoston on esittänyt kirjelmässä näkemyksiään seuraaviin ehdotuksiin liittyen: velallisten oikeuksien huomioiminen, sääntelysystematiikka, sopimusvapauden rajaaminen, sanktioiden ehdottomuus, vanhentumisaikojen säätäminen, erilaisten toimijoiden asema, säännösten sovittaminen kansalliseen lainsäädäntöön, riidattomien asioiden käsittelyajat ja siirtymäaika.

Käräjäoikeus voi yhtyä Valtioneuvoston näkemyksiin näiden seikkojen osalta ja katsoo, että niiden huomioiminen on välttämätöntä jatkovalmistelussa.

Marika Siiki

osastonjohtaja, käräjätuomari
Itä-Uudenmaan käräjäoikeus